

Den alminnelige politiske og parlamentariske situasjon i Norge i dag er stabil. Trontaledebatten som skulle være det store politiske oppgjör i Stortinget slo fast at de borgerlige partier slutter opp om Arbeiderpartiets og Regjeringens utenrikspolitikk og forsvarspolitikk, og at de på de övrige områder ikke har noe klart alternativ til Arbeiderpartiets politiske linje. När det gjelder den ökonomiske politikken må en regne med at motsetningene vil bli sterkere markert under finansdebatten, men det er heller ikke i år grunn til å tro at de borgerlige vil klare å legge fram noe program for et felles, enkelt og klart opptrukket alternativ til Regjeringens ökonomiske politikk. På den annen side må en regne med at de borgerlige partier langsomt, men sikkert driver mot en felles-borgelig politikk. Det er helt klart at Höire önsker samarbeid under Höires ledelse, mens de tre andre partier föler seg mer tiltalt av tanken om et sterkt sentrumparti som fremtidsmål. När de tre venstreblad "Nidaros" i Trondheim, "Velgeren" i Gjøvik og "Kongsberg Dagblad" er blitt organer også for Bondepartiet skyldes det nok i förste rekke ökonomiske vansker for vedkommende aviser, men det kan også innebære en utvikling som partiene foretrekker framfor den maktlöse stilling de nå står i.

Kommunistenes spionasjevirksomhet er selvsagt gjenstand for en stadig og intens oppmerksomhet. De to oppsiktsvekkende spionasjeaffærer som er avslört i Sverige bekrefter bare hva vi visste på forhånd, at det drives en intens spionasjevirksomhet i de skandinaviske land, og det er ingen grunn til å tro at det ikke gjelder Norge og Danmark i like höy grad som Sverige. Både arbeiderbevegelsen og de offentlige myndigheter må her være på vakt.

Den infiltrasjon som foregår i våre transportmidler er vanskelig å hindre, men det er klart at den er gjenstand for alvorlig oppmerksomhet og overveielse.

Det er ikke vesentlig nye trekk i bildet av den internasjonale situasjon siden forrige gang landsstyret dröftet den.

Det viktigste resultatet av møtet i Lisboa er at det nå er vedtatt et forsvarsprogram for hele Atlanterhavspakten som på samme tid har militær mening og ligger innenfor en utgiftsramme som de forskjellige landene mener at det er politisk og økonomisk mulig for dem å makte. De militære planene og behovet er nå blitt nedregulert og beskåret ut fra sparehensyn, mens budsjettene er brakt opp på et nivå som er grensen for hva de enkelte landene mener de kan klare uten å bryte ned grunnlaget for en sunn indre økonomi.

Heller ikke når det gjelder forholdet til Tyskland ble det trukket opp noen nye retningslinjer i Lisboa. De vedtakene som ble truffet var en videreføring av en politikk som forlengst er fastlagt og som forlengst har fått Norges tilslutning.

Under møtet i Lisboa ble det skrevet enkelte ting i pressen - det var betraktninger som ble lansert av en dansk journalist - om at det kunne bli vanskelig for oss samtidig å opprettholde vår basepolitikk og nyte godt av den fellesfinansiering med amerikanske og britiske tilskudd til forskjellige kostbare permanente militære anlegg, i første rekkø flyplasser, som nå finner sted. Resonnementet skulle være at i og med at vi ikke var beredt til å stille disse anleggene til rådighet for fremmede land i fredstid, kunne vi heller ikke vente at andre land ville være med på å betale for dem. Vi hadde for vår del ingen engstelse for at basepolitikken ville bli blandet sammen med finansieringsspørsmålene. Men siden det var en viss engstelse på dansk hold i denne forbindelsen, oppsøkte utenriksminister Langø og den danske utenriksminister Kraft utenriksminister Acheson og fikk hos ham bekreftet i de mest utvetydige vendinger at enhver tanke på å la oss være økonomisk skadelidende på grunn av en basepolitikk, - som han betraktet som å være Atlanterhavspaktens felles interesse - var fullstendig fremmed for den amerikanske regjering.

Som landsstyret vil vite har Regjeringen gang på gang gjort oppmerksom på at et forsvarsprogram på 3.400 mill. kroner, hvorav ~~kr~~ 2.750 mill. kroner som ren norsk utgift over 3 år, ville bli en betydelig belastning på vår økonomi. Men regjeringen og stortingsgruppen har etter grundige overveielser ment at vi skulle kunne bære fram dette programmet. Når vi gjør det skyldes det den meget gunstige utviklingen Norges økonomi har hatt i de siste årene. 1951 er økonomisk sett det beste år i Norges historie med sterk stigning i produksjonen i de eksisterende bedrifter og med en betydelig tilgang av nye produksjonsbedrifter. Det er resultatet av vår planmessige utbyggingspolitikk som vi nå begynner å høste fordelene av. Til det kom at bytteforholdet overfor utlandet endelig endret seg sterkt til ~~fordel~~^{gunst} for oss. Det store underskudd på betalingsbalansen som vi hadde i en rekke etterkrigsår endret seg i 1951 til et overskudd. For 1952 har vi i Nasjonalbudsjettet regnet med ca. 4 % øking i den samlede produksjon, med omtrent like høye investeringer som før, og med noe stigning i det alminnelige forbruket.

Dette gunstige bildet har fått en litt mørkere tone i de to første måneder av året. Det skyldes den overraskende aksjon som Stor-Britannia, Frankrike og flere land satte i gang mot prisene på tremasse og cellulose fra de skandinaviske land for en måned siden, og som har vakt betydelig oppsikt over hele verden. Ikke så mye på grunn av selve prisreduksjonen, som på grunn av måten den ble satt i verk på. Den betyr et brudd på det samarbeid om økonomiske spørsmål som vi har ført med de land som satte aksjonen i verk overfor oss, mens de samtidig forhøyet sine egne råvarepriser. Jeg tror, i likhet med handelsminister Brofoss, lite på at vi står overfor et alminnelig prisfall. I en situasjon da verdens største nasjoner legger opp et uhyre forsvarsprogram, er det ikke sannsynlig. Det hindrer ikke at det kan skje enforrykning for en enkelt eller for enkelte varer. Vi har imidlertid hele tiden vært forberedt på at prisene på treforedlingsprodukter ville kunne komme til å svikte i forhold til hva de faktisk har vært i 1951. I hverken i nasjonalbud-

sjettet 1951 eller for 1952 har en regnet med de høye, faktiske priser. I denne forbindelse er det ganske interessant å merke seg at opposisjonen i sin kritikk av nasjonalbudsjettet for 1951 har sagt at det er tegn på lite omtenkksomhet og innsikt at Regjeringen ikke har regnet med det overskudd vi fikk i 1951. Dette overskudd skyldtes i vesentlig grad de skyhøye priser på freforedlingsprodukter. Samtidig reistes den kritikk mot budsjettet 1952 at vi skal ha bygget for mye på disse høye priser. Det faktiske forhold er imidlertid at en for tremassen har regnet med priser som faktisk ligger under de som nå fra utlandets side er fastsatt som maksimalpriser. Det samme gjelder også for cellulosens vedkommende.

Vi mener derfor at det ikke er grunn til å se for pessimistisk på situasjonen, og det skulle ikke være grunn til allerede nå å bestemme seg for å ta skritt for å møte en mindre valutainntekt i denne sektor. Det vil derfor ikke bli spørsmål om f.eks. å ta opp forsvarsprogrammet til revisjon. Det er imidlertid et punkt som i denne forbindelse bør pekes på. Vi har i vårt svar til NATO-organisasjonen sterkt understreket at for så vidt det skjer vesentlige endringer i vårt bytteforhold må dette føre til endringer i programmet, med mindre vi samtidig kan få et større tilskudd utefra. Dette er et moment som vi må kunne bruke overfor engelskmennene. Etter mitt skjønn kan vi ikke i særlig grad beklage oss over at prisene går ned. Men vi må kunne bebreide engelskmennene at de har valgt en form som hittil har vært ukjent i forholdet mellom de to land. Vi har opprettet særskilte organer etter UNISCAN-avtalen for å drøfte mulige foreliggende ~~tvistesaker~~ tvistesporsmål. Her har engelskmennene grepet til ensidig diktat uten konsultasjon med oss. Dette er i strid med alle forutsetninger for UNISCSN-avtalen. Vi vil derfor nå be om behandling i dette forum. Vi må da gi klart uttrykk for at om England utnytter sin stilling som kjøper til å diktere oss ugunstige priser for våre produkter mens de f.eks. samtidig setter opp prisen for sin eksport av stål, vil dette i høy grad måtte påvirke vår evne til å gjennomføre et forsvarsprogram. Vi bør

framholde dette for å fremheve at England må overveie konsekvensene av slike skritt.

Etter frigjøringen har den økonomiske politikken hos oss vært preget av at samfunnet har hatt kontroll med priser, lønninger og fortjenester av enhver art. Så lenge vi hadde knapphet på en rekke ~~XXXX~~ av de viktigste varer, mangel på arbeidskraft og et stort kjøpepress var det også nødvendig å gjennomføre en omfattende regulering. Jeg tror den politikk som har vært ført har vært riktig og at den har vært heldig ut fra de forhold som forelå. Men oppgjørene om lønninger og priser har på denne måten måttet bli generelle. Levekostnadsindeksen er blitt helt dominerende og de forskjellige grupper: arbeidere, funksjonærer i det private næringsliv, statstjenestemennene, böndene og fiskerne, har gjensidig blitt sterkt avhengig av hverandres oppgjør. De siste generelle tariffoppgjørene har på en måte blitt bestemmende for inntektsforholdene for de aller fleste mennesker i landet. En slik samlet oppgjørsform har også hatt sine uheldige sider, og vil i det lange løp virke for automatisk. Tilgangen på varer og de økonomiske vilkår ellers har endret seg vesentlig siden frigjøringen og vi må på alle områder være forberedt på en omlegging og ny tilpassing av de virkemidler som er nødvendige.

Jeg ga nylig i Stortinget en redegjøring for den økonomiske situasjon. Jeg pekte på at prisstigningen ute syntes å ha stoppet opp, og at den innenlandske prisnivå nå i vesentlig grad vil avhenge av hvordan vi her hjemme ordner våre lønns- og prisoppgjør. Vi er allerede i gang med et omfattende tariffoppgjør, det pågår forhandlinger om statstjenestemennenes lønninger, og om kort tid begynner forhandlinger med böndenes organisasjoner om jordbruksprisene etter 1. juli. Disse oppgjør vil være avgjørende for om vi kan skape stabile og sunne økonomiske forhold.

Det har fra borgerlig hold vært kritisert at Regjeringen ikke vil gripe aktivt inn i det tariffoppgjør som finner sted og i en eller annen form diktere hvilke lønnstillegg som skal gis.

Dette er imidlertid hverken Arbeiderpartiets eller fagbevegelsens syn. Vi mener at de ledende hovedorganisasjoner innenfor arbeidslivet selv skal ordne tariffoppgjøret, og at staten i minst mulig utstrekning skal blande seg opp i partenes frie forhandlingsrett. Vi har etter frigjøringen hatt en lønnsnemndordning som har gitt Regjeringen en vid adgang til å hindre arbeidsstans og i stedet la lønningene bli fastsatt av en lønnsnemnd. Denne ordning har hele tiden bygget på at de store hovedorganisasjonene skulle bestemme lønnsnivået, og den er stadig blitt lempet slik at vi mer og mer har nærmet oss ordningen fra før krigen. Det har vært spørsmål om en ikke nå burde oppheve lønnsnemndordningen helt og gjennomføre helt fri forhandlings- og kamprett for alle grupper. Arbeidstvistekomiteen, hvor både Landsorganisasjonen og Arbeidsgiverforeningen er med, har nettopp avgitt sin innstilling om dette spørsmål, og har foreslått at den gjeldende lønnsnemndordning blir forlenget med ett år til. Komiteen har lagt avgjørende vekt på at de store hovedorganisasjoner må få adgang til å ordne tariffoppgjøret, men at de øvrige grupper fremdeles må være under en viss kontroll for ikke å skape forstyrrelser av lønnsnivået i landet og skape uro på arbeidsmarkedet. Regjeringen har hele tiden sett det slik at samfunnets interesser er best tjent med at hovedorganisasjonene ordner lønnsoppgjørene. De representerer så omfattende interesser og har slik ansvarsfølelse at noen statsdirigering ikke er heldig. Men de mindre grupper av lønsmottakere og arbeidsgivere som representerer snevrere interesseområder må finne seg i at samfunnet fører en viss kontroll med at de ikke sprenger lønns- og prisutviklingen. LO's representanter har imidlertid pekt på at den tvungne lønnsnemndordning bør avvikles om et år, og at den skal opprettholdes som et frivillig organ for partene. En står her overfor nye problemer som dette året må avklare.

Det tariffoppgjør som nå er begynt skiller seg fra tariffoppgjørene etter 1946 ved at det ikke er et generelt, men forbunds-

vise oppgjør. Det blir adgang til å ta særlige hensyn til de enkelte fags problemer, og jeg tror at utviklingen nå er kommet edr hen at dette også er den heldigste måten å gjøre det på. De ulemper som de generelle oppgjørene førte med seg vil en nå kunne rette på. Selv om prispresset utefra synes å ha stoppet er det sikkert nødvendig med lønnstillegg nå. En bekring av levestandarden må i noen grad skje ved lønnsforbedringer. En må bare være merksam på at et lønnsoppgjør får sine prisvirkninger. Blir de for store kan de virke direkte skadelige for arbeidslivet og den enkeltes levestandard. En del av våre hjemmenæringer tåler ikke noen større öking av omkostningene uten at det svekker våre konkurranseevne overfor utlandet. Jeg minner om vår skotöy- og tekstilindustri som for så vidt er nokså sårbar overfor konkurransen utefra. Og vi kan ikke risikere å få en rekke forskjellige lønnsnivåer her i landet alt etter næringenes konkurranseevne.

Det er ingen grunntil å tvile på at de folk i hovedorganisasjonene som har bestemmende innflytelse over tariffoppgjøret er fullt klar over disse forhold.

For statstjenestemennene har de siste generelle lønnsoppgjørene, med like dyrtidstillegg for alle, fört med seg at reallønnen for de høyere grupper er blitt noe redusert. Det er Stortingets og Regjeringens forutsetning at en nå skal foreta et gradert oppgjør også her, med adgang til å rette opp de urimeligheter som utviklingen har fört med seg.

För jordbrukets vedkommende er det fra mange hold innenfor arbeiderbevegelsen gitt uttrykk for misnöye med de siste prisoppgjørene. De har fölt det som urimelig at lønnstillegg for arbeiderne skal före til automatisk prisstigning på de viktigste matvarer. Det er kritisert at oppgjøret i jordbruket i for stor grad er kommet storböndene til gode, folk som har langt bedre inntektsforhold enn de alminnelige industriarbeiderne. Oppgjørene har vært bestemt av de prisavtaler som Regjeringen har hatt med jordbruksorganisasjonene. De har vært knyttet til tariffoppgjørene og vært bundet av indeksbestemmelser. De gjeldande avtaler med jordbruket löper ut 1. juli i år. Det pågår for tiden utredning av den fremtidige forhandlingsordning, og en söker å unngå at Regjeringen i så sterk grad blir engasjert som motpart overfor böndene. Hovedavtalen er oppsagt til 1. juli og om 1 måned begynner forhandlingene om nye jordbrukspriser. Jeg skal ikke ved denne anledning komme nærmere inn på hvordan disse overmåte vanskelige spørsmål skal håndteres for fremtiden. En skal imidlertid være merksam på at forhandlingsordningen og et samlet prisoppgjør med jordbruket også har sine meget viktige sider.

Jordbruksnæringen er en meget viktig del av landets næringsliv og den er i høyeste grad avhengig av den økonomiske politikk som føres, av forholdet mellom priser, subsidier og støttetiltak fra statens side, slik at jordbrukets økonomiske forhold nødvendigvis må behandles som en helhet. Vi er interessert i at de folk som driver jordbruksnæringen har gode og levelige kår og vi er like interessert i at de produserer gode og billige matvarer for folket ellers. De motstridende interesser som her støter sammen kan sikkert løses best gjennom forhandlinger med jordbrukets egne organisasjoner. De skjevheter de tidligere prisoppgjør har ført med seg må dels løses ved tiltak fra statens side, men for en stor del kan de bare løses av og innenfor jordbruksnæringen, selv.

For de store fiskeriene ble prisene fastsett før jul. Også her må en være forberedt på at prisforholdet ute i verden og vår indre lønns- og prispolitikk vil stille oss overfor nye problemer i året som kommer, uten at jeg ved denne anledning skal komme nærmere inn på de forskjellige muligheter vi kan møte.

-----"-----

I de første etterkrigsårene var vår økonomi preget av stor pengerikelighet og særlig i den første tiden var det en meget høy likviditet hos bankvesenet. I denne tiden måtte en i det vesentlige bruke direkte reguleringer, d.v.s. en brukte rasjoneringer, kvotebestemmelser .o.l. Når en hadde tildelt de forskjellige næringsgrener og de enkelte bedrifter kvoter i samsvar med den prioritetsliste som var stilt opp var det som regel ingen vensker med finansieringen. En tok imidlertid sikte på en gradvis redusering av pengerikeligheten, først og fremst ved å finansiere et stort importoverskudd, ved å binde motverdien ved salg av valuta og ved overskudd på de offentlige budsjettene. Følgen av dette var at det nå er bedre balanse mellom pengemengde og varemengde enn noen gang før i etterkrigsårene. Det er derfor nå igjen mulig å bruke pengepolitiske midler.

Når direkte reguleringer blir brukt i mindre utstrekning vil selvsagt bankenes kredittytting få en større innflytelse på investeringenes omfang og sammensetning. Vi har derfor nå fått et nytt problem, nemlig å sikre at bankenes kreditt blir gitt i samsvar med det realøkonomiske målet som samfunnet stiller opp. Når Regjeringen gir boligbyggingen og utbyggingen av elektrisitetsforsyningen første prioritet går det f.eks. ikke an at bankene - for å sette tingene på spissen - gir kreditt til bygging av tombolaer og skytebaner. Bankenes kredittøve må brukes på en slik måte at en fremmer den økonomiske utbygging av landet etter de retningslinjer som Stortinget vedtar.

Å skaffe de offentlige bankene tilstrekkelige midler til sin utlånsvirksomhet er en del av dette problemet. Det viste seg allerede i fjor at det ikke lengre var mulig å finansiere særlig Husbanken på den måten som opprinnelig var forutsatt. Ved Stortingets vedtak av 23. mai 1951 fikk Finansdepartementet fullmakt til å bruke 400 mill. kroner fra Statens reguleringskonto som lån til statsbankene. Senere har Finansdepartementet ytterligere forskuttert ved 90 mill. kroner.

Spørsmålet om hvorledes en på lang sikt skal kunne skaffe de offentlige bankene nødvendige virkemidler ble lagt fram for Penge- og finansrådet i fjor. Rådet avga en omfattende innstilling 13. januar i år, og det vil ennå ta noen tid før Regjeringen kan ta endelig standpunkt til de mange vanskelige spørsmål som det er avgitt innstilling om.

Da statsbankene ikke kan få innlån på obligasjonsmarkedet er det nødvendig at de foreløpig finansieres på annen måte. Regjeringen har derfor i samsvar med Penge- og finansrådets innstilling foreslått ytterligere 350 mill. kroner overført fra statens reguleringskonto som lån til statsbankene. Statsbankene skulle da være sikret midler for hen i mot et halvt år framover. Regjeringen og Stortinget vil i denne tiden overveie de andre forslagene om statsbankene, investeringene og renten som Penge- og finansrådet har lagt fram. En vil sannsynligvis legge fram en særskilt melding for Stortinget om de retningslinjer for pengepolitikken som en akter å følge. Etter hvert som saken blir utredet vil en så legge fram proposisjoner om de konkrete tiltak som det er nødvendig å gjennomføre. De spørsmål som en her står overfor er meget vanskelige og kompliserte. En må regne med at det vil kunne bli en meget skarp og bitter politisk kamp om de forslagene som blir lagt fram.

Det statsbudsjettet Regjeringen har lagt fram balanserer med en sum på 3.735 millioner kroner. Det er en stigning fra det budsjettforslag Regjeringen la fram i fjor på 869 mill. kroner, men en stigning på 497 mill. kroner fra det budsjett som Stortinget endelig vedtok. Det gode som kan sies om budsjettet er at overskuddet på driftsbudsjettet er så stort - 496 mill. kroner - slik at det dekker alle kapitalutgifter og gir 253 mill. kroner til avdrag på statsgjelden. Men ellers må en være klar over at det er en veldig stigning i statsutgiftene i de siste årene. Stigningen i år skyldes særlig de økte utgiftene til forsvaret og stigningen i lønnsutgiftene og i alle priser. De som klager over at Regjeringen ikke har tatt med på

budsjettet mange ting som kunne være ønskelig bør være oppmerksomme på de konsekvenser statsutgiftenes høyde har for beskatningen og den fare en står overfor om et konjunkturomslag skulle redusere inntektene forholdsvis raskt. De borgerlige partier og deres aviser er ikke snaue i sine krav når det gjelder nye tiltak og økte bevilgninger, men de er ikke villige til å ta konsekvensene av sine standpunkter som er preget av politiske og taktiske spekulasjoner.

---"---

Regjeringen Gerhardsens forslag om en Nord-Norgeplan ble en stor politisk og saklig seier for Arbeiderpartiet. Det får være nok i denne forbindelse å minne om at forslaget ble møtt med motstand og ikke liten hån fra alle borgerlige partier og aviser til å begynne med - den eneste hederlige unntakelse var Hambro, som skjønnte at det her var lagt fram et forslag som ville komme til å få store politiske konsekvenser hvis det ikke ble tacklet riktig fra de borgerlige partiers side. Senere gjorde da også Lindebrække helomvending og anbefalte Nord-Norgeplanen i et foredrag holdt i Nord-Norge. Under behandlingen i stortingskomiteen ble Regjeringens forslag i store trekk godtatt - det var saklig meget uriktig når det i de borgerlige avisene ble påstått at det var et helt nytt forslag som til slutt ble lagt fram. Det faktiske forhold var at det var mindre vesentlige endringer som var gjort. Den samstemmighet en oppnådde å få demonstrert under debatten i Stortinget må kunne tolkes som en stor seier for Arbeiderpartiets aktive linje når det gjelder utbyggingen av landet.

Regjeringen har lagt de erfaringer som en høstet under utarbeidningen av Nord-Norgeplanen til grunn for et arbeid med å legge fram en Norgesplan - en langtidsplan. Dette arbeid er satt i gang, men det er selvfølgelig et meget stort arbeid og et meget krevende arbeid.

----"----

Det er etter Regjeringens mening nå nødvendig å få klare og utførlige lovregler når det gjelder priskontrollen og rasjonaliseringen av næringslivet. Det at vi stadig har hatt midlertidige lovregler på dette området har skapt usikkerhet i gjennomføringen av dem, og har ført til stadig politisk strid om selve grunnlaget for reguleringer og kontroll. Den komite - Pris- og rasjonaliseringskomiteen - som Regjeringen Gerhardsen oppnevnte i 1947 står nå foran avslutningen av sitt arbeid.

Komiteen vil gi utkast til 2 lover. Den ene til en varig lov om priser og konkurransereguleringer. Den annen gjelder

hvordan en skal fremme rasjonalisering, bedre organisasjon og utbygging av den økonomiske virksomhet i landet. Den siste lov har utkast til regler om ekspropriasjon, avgiftsordninger og andre reguleringsbestemmelser. Den forutsetter en størst mulig medvirkning fra Stortinget og andre folkevalgte organers side ved gjennomføringen av alle planøkonomiske og regulerende tiltak.

Det vil bety meget for arbeiderbevegelsen at en får klare og utførlige lovregler på hele dette området. Det er forutsetningen at Regjeringen skal legge fram sitt forslag for Stortinget så tidlig at disse to grunnleggende lover for all samfunnsmessig virksomhet kan bli behandlet av Stortinget i höst.

I denne forbindelse vil jeg også ha nevnt for landsstyret at Regjeringen akter å legge fram for Stortinget påny proposisjonen om statsmonopol på medisinalvarer. Den komite som har arbeidet med spørsmålet om statsmonopol for import av fast brensel vil gi innstilling i nær fremtid, og Regjeringen vil på grunnlag av innstillingen ta stilling til om det skal legges fram proposisjon for Stortinget om statsmonopol.

Jeg har foran bare kunnet omtale de viktigste av de problemer Regjeringen og partiet arbeider med. Meningen med denne innledningen har vært at den kunne danne grunnlaget for en debatt. Det Regjeringen er sterkt interessert i er å höre landsstyrets reaksjon på de problemer vi står overfor. Det vil være en kjærkommen rettledning for Regjeringen i dens videre arbeid med saken.